

ДЕРЕВНО-ЧАГАРНИКОВІ НАСАДЖЕННЯ МІКРОРАЙОНУ «МАЛИЙ ГАЛАГОВ» М. УЖГОРОДА – ІСТОРІЯ ФОРМУВАННЯ ТА СУЧАСНИЙ СТАН

І.В. Бесеганич¹, Я.С. Гасинець¹, Р.Я. Кіш¹, А.Д. Сойма¹, М.М. Вакерич²

Tree and shrub plantations of urban district «Malyi Galagov» of Uzhhorod town – the history of formation and current status. – Besehanych I.V., Hasynets Ya.S., Kish R.Ya., Soyma A.D., Vakerych M.M. – Results of inventory surveys of tree and shrub plantations of streets, parks and squares of one of the Uzhhorod town district are presented. The taxonomic composition of dendroflora was determined and analyzed, the ratio of introduced and aboriginal species was established, as well as the distribution by age and height. Sakura is most often used in street plantings, and in spring 2020, 315 specimens were recorded. A detailed analysis of sakura trees recorded by the age, height, trunk diameter, quality of trees, the number and time of planting on each street is presented. The general condition of green plantings of the urban district is characterized.

Key words: green plantations, inventory, dendroflora, sakura tree, aboriginal and introduced species, taxonomic analysis, Uzhhorod, Transcarpathia.

Addresses: 1- Department of Botany, Uzhhorod National University, Voloshyna str., 32, Uzhhorod, Ukraine; e-mail: hasinetsss@ukr.net

2- Department of Genetics, Plant Physiology and Microbiology, Uzhhorod National University, 32, Voloshyna str., Uzhhorod, Ukraine; e-mail: mykhailo.vakerich@uzhnu.edu.ua

Деревно-чагарникові насадження мікрорайону «Малий Галагов» м. Ужгорода – історія формування та сучасний стан. – Бесеганич І.В., Гасинець Я.С., Кіш Р.Я., Сойма А.Д., Вакерич М.М. – В роботі представлено результати інвентаризаційних обстежень деревно-чагарникових насаджень вулиць, парків та скверів одного з мікрорайонів міста Ужгорода. Визначено та проаналізовано таксономічний склад дендрофлори, встановлено співвідношення інтродукованих та аборигенних видів, а також розподіл за віком та висотою. Найчастіше у вуличних посадках використовується сакура, якої станом на весну 2020 року відмічено 315 екземплярів. Наведено детальний аналіз дерев сакури мікрорайону за віком, висотою, діаметром стовбура, якісним станом дерев, вказано кількість та час висаджування їх на кожній вулиці. Охарактеризовано загальний стан зелених насаджень мікрорайону.

Ключові слова: зелені насадження, інвентаризація, дендрофлора, сакура, аборигенні і інтродуковані види, таксономічний аналіз, Ужгород, Закарпаття.

Адреси: 1- кафедра ботаніки, Ужгородський національний університет, вул. А. Волошина, 32, Ужгород, Україна; e-mail: hasinetsss@ukr.net

2- кафедра генетики, фізіології рослин і мікробіології, Ужгородський національний університет, вул. А. Волошина, 32, Ужгород, Україна; e-mail: mykhailo.vakerich@uzhnu.edu.ua

Вступ

Деревні і чагарникові насадження є невід'ємною складовою сучасного урбо-простору. Вони забезпечують комфортність та благоустрій міста, сприяючи покращенню мікроклімату, стану повітряного басейну та санітарно-гігієнічних умов загалом, надають індивідуальні, своєрідні риси об'єктам забудови, підвищуючи їх художню виразність та, у поєднанні з архітектурними ансамблями, формують ландшафт міського середовища.

Зелені насадження є динамічною системою, котра змінюється в часі і просторі. Періодична інвентаризація та оцінка життєвого

стану насаджень необхідна для розробки рекомендацій за їх доглядом, а у разі необхідності і реконструкції. В Ужгороді, як і в більшості населених пунктів України, комплексна інвентаризація зелених насаджень та оцінка їхнього стану не здійснювалась.

Дана праця є продовженням циклу досліджень сучасного стану та складу деревно-чагарникових порід у зелених насадженнях міста Ужгорода, що започаткована нами у попередній статті (Hasynets et al. 2017).

Мікрорайон «Малий Галагов» розташований у заплаві правобережжя р. Уж. Локалізується в трикутнику сьогodнішніх

вулиць «Собранецька – набережна Незалежності – Митна» (Рис. 1). Перші письмові згадки про урочище як «Берег Далаго» відносяться до XVII ст., у період володіння Ужгородом

італійської династії Другетів (Kobal 2003). Розташована в заплаві місцевість періодично затоплювалась і навіть у меженевий період була перезволожена (Рис. 2).

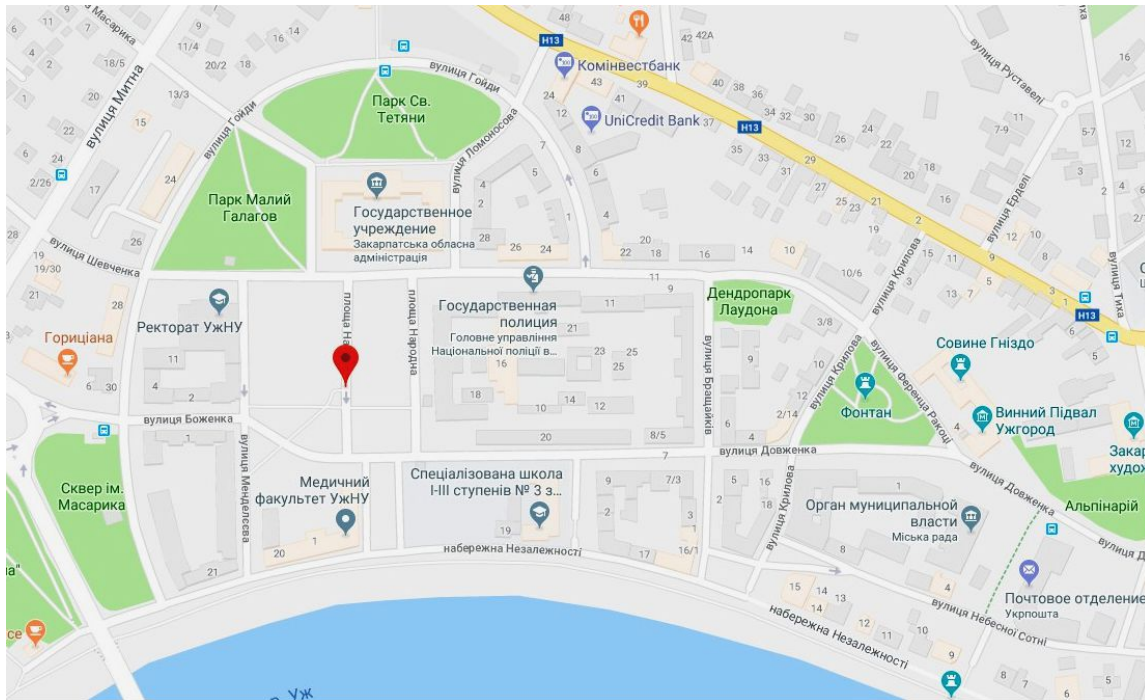

Рис. 1. Карта-схема сучасного мікрорайону “Малий Галагов”

Fig. 1. Map-scheme of the modern urban district “Malyi Galagov”

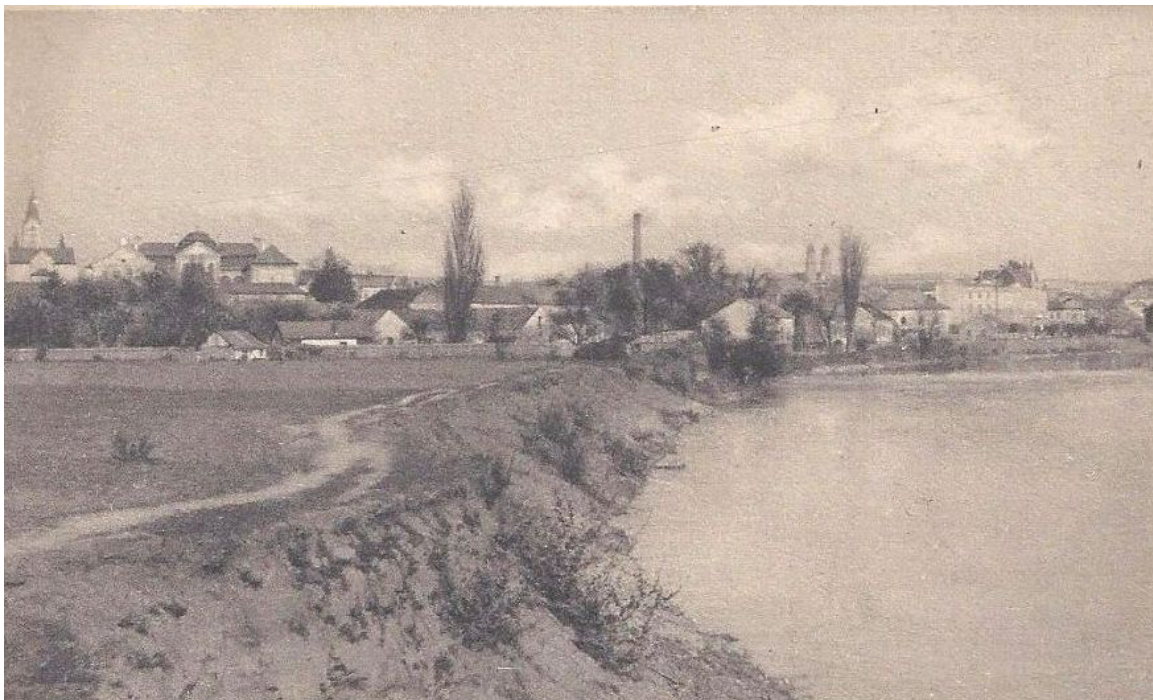

Рис. 2. Правий берег Ужа в мікрорайоні “Малий Галагов”. Фото початку 1920-х років

Fig. 2. The right river bank of the Uzh River in the urban district “Malyi Galagov”. Photo of the beginning of 1920s

Планова забудова «Малого Галагова» розпочалася після Першої світової війни, коли Закарпаття ввійшло до складу Чехословацької республіки. За участі уряду Чехословаччини та магістрату міста Ужгород було розроблено та оприлюднено технічні умови для будівництва нового урядового кварталу. У 1923-му році професором Адольфом Лібшером та його командою був розроблений генеральний проект модерної забудови нової частини Ужгорода на території «Малого Галагова» (Рис. 3). Розбудова мікрорайону, що демонструє стилістичне розмаїття т.зв. архітектури модернізму з характерними для нього доцільністю, економічністю та лаконічністю форм, здійсню-

валася поетапно, частинами. Паралельно проводилося озеленення території новобудов. Зелені насадження лінійних посадок не тільки повинні були оздоблювати вулиці, але й підкреслювали лаконізм та геометричність будівель. Процес озеленення планово здійснювався аж до 1938 року, коли в краї відбулася чергова зміна влади і Ужгород відійшов до Угорщини. У повоєнний час, вже за радянського періоду, часткові реконструкції здійснювались у 50-70-ті роки (Fodogo 1951; 1957; 1964; Hrančák, Palek 1984).

Надалі серйозних планових підсадок, реконструкції зелених насаджень не здійснювалось.

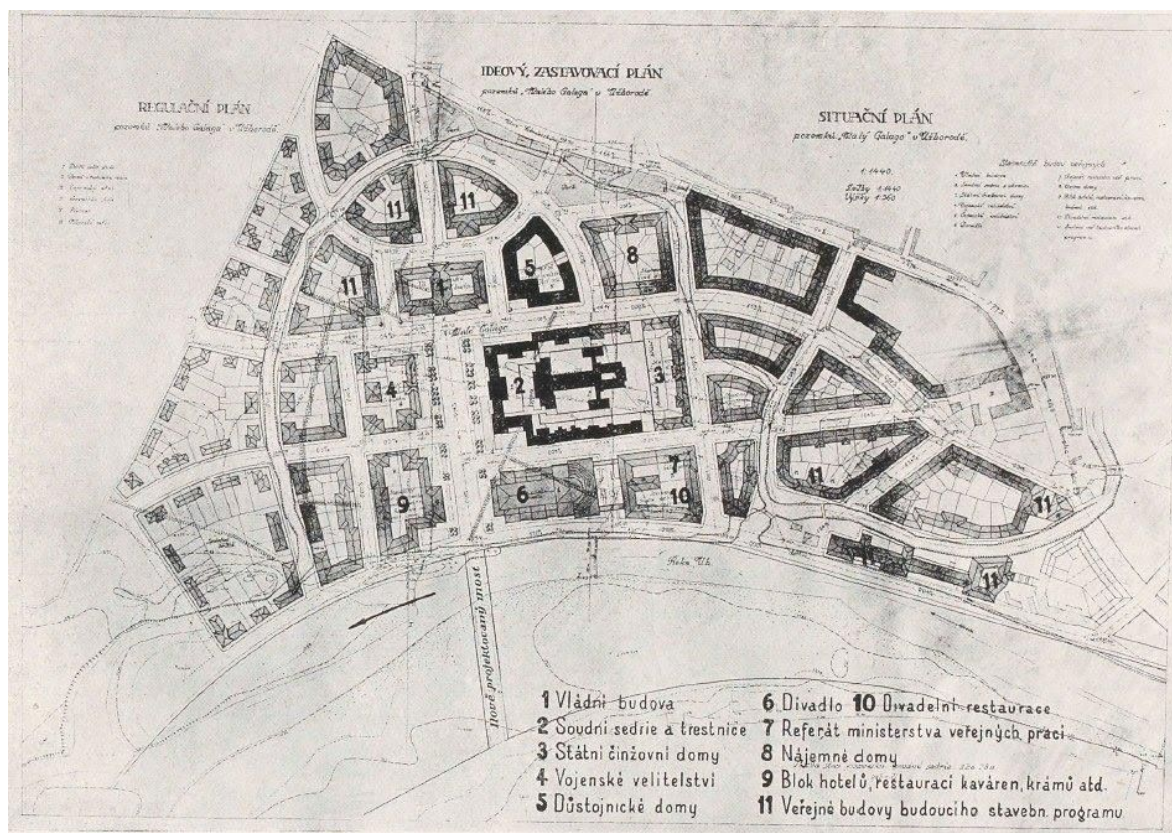

Рис. 3. План забудови «Малого Галагова» в Ужгороді, розроблений у 1921-1922 роках Адольфом Лібшером – доктором архітектури, професором Чеської високої технічної школи в місті Брно. План урядово-житлового кварталу Малий Галагов, автор: доктор архітектури Адольф Лібшер, 1923 рік (публікується за сприяння Л. Дегтярьової та О. Олашина з застереженням прав: <https://varosh.com.ua/projects/10-zapytan-pro-malyj-galagov/>)

Fig. 3. The development plan of the “Malyi Galagov” in Uzhhorod, made in 1921-1922 by Adolf Liebscher - Doctor of Architecture, professor of the Czech Technical School in Brno. Plan of the government-residential quarter Malyi Galagov, author: Doctor of Architecture Adolf Liebscher, 1923 (published with the assistance of L. Degtiareva and O. Olashyn with all rights reserved)

Матеріал і методика досліджень

Обстеженнями охоплено 11 вулиць (Володи-мира Гошовського, Братів Брацайків, Юрія

Гойди, Олександра Довженка, Івана Крилова, Дмитра Менделєєва, Юлія Ставровського-Попрадова, Михайла Ломоносова, Небесної

Сотні, Ференца Ракоці, Тараса Шевченка), площу Народну, а також 9 скверів та парків мікрорайону «Малий Галагов» (дендропарк Лаудона; парки «Малий Галагов» і св. Тетяни; партер на пл. Народній; сквери ім. Героїв Майдану, ім. Томаша Масарика, на пл. Олександра Пушкіна, на пл. Народній, на вул. Небесної Сотні).

Оцінка видового складу деревно-чагарникових порід виконана маршрутно-польовим методом у вегетаційний період 2017-2019 років.

Інвентаризацію здійснювали згідно з «Інструкцією з технічної інвентаризації зелених насаджень у містах та селищах міського типу України» та методичних рекомендацій щодо обліку зелених насаджень у населених пунктах України (Instruktsiia... 2001; Methodychni rekomendatsii... 2006). Під час обстеження для кожного екземпляру дерев та кущів, що ростуть поодинокі, не формуючи чагарникових груп (заростей) чи живоплотів визначали та аналізували наступні показники: вид, форму, кількість особин, умови місцезростання, вік, висоту, діаметр стовбура. Висоту дерева вимірювали за допомогою лазерного далекоміра Nikon Forestry 550 Pro, діаметр стовбура – мірною вилкою. Вік дерева визначали за формулою $L = (K \times C) / 2$, де L – вік дерева, K – коефіцієнт, C – довжина кола (обхват) стовбура дерева.

Характеристика стану зелених насаджень визначалася у балах за методикою В.А. Алексєєва (1989).

Назви таксонів аборигенної флори латинською наведені за S. Mosyakin, M. Fedoronchuk (Mosyakin, Fedoronchuk 1999), українською за «Определитель высших растений Украины» (Opredelitel... 1987). Назви екзотів наведено з урахуванням довідників «Дендрофлора України. Дикорослі та культивовані дерева й кущі» (Kohn et al 2001; Kohn et al 2002; Kohn et al 2005), «The illustrated book of Trees and Shrubs» (The illustrated book... 1998), «Stromy Evropy» (Spohnovi, Spohnovi 2013).

Метою роботи є представити узагальнені дані досліджень сучасного видового і сортового складу деревно-чагарникових порід мікрорайону «Малий Галагов» загалом, а також окремо виконано оцінку та детально проаналізовано зелені насадження згаданих вулиць мікрорайону.

Аналіз зелених насаджень скверів та парків буде представлений в окремій роботі.

Результати досліджень

За результатами інвентаризаційних обстежень на території мікрорайону «Малий Галагов» (станом на весну 2020 року) обліковано 98 видів, різновидностей і сортів деревно-чагарникових рослин загальним числом 1503 екземпляри (Табл. 1).

Голонасінні представлені 22 видами, що відносяться до 5 родин. Переважна більшість з них (15 видів) – це екзоти і тільки 7 видів є аборигенними. Екзотичні голонасінні представлені трьома групами: вісім видів – північно-американського походження, шість – китайсько-японського і тільки один вид – африканського походження. Всього на території мікрорайону росте 240 екземплярів голонасінних деревних рослин. Найбільшою кількістю особин представлені: ялина колюча (*Picea pungens*) – 42 екз., туя західна (*Thuja occidentalis*) – 31 екз., широкогілочник східний або біота східна (*Platycladus orientalis*) – 28 екз., кипарисовик Лавсона (*Chamaecyparis lawsoniana*) – 23 екз., ялина європейська (*Picea abies*) (23 екз.). Такі види, як калоцедрус каліфорнійський або річковий кедр каліфорнійський (*Calocedrus decurrens*), модрина європейська (*Larix decidua*), таксодій дворядний або болотний кипарис (*Taxodium distichum*) та тсуга канадська (*Tsuga canadensis*) представлені всього одним екземпляром, криптомерія японська (*Cryptomeria japonica*) – двома екземплярами. Окремі дерева збереглися з кінця XIX ст. – це гінґо дволопатеве (*Ginkgo biloba*), річковий кедр та болотний кипарис, які ростуть у відомому дендросаді Лаудона. Зазначимо, що вищезгаданий екземпляр гінґо вважається найстарішим в Україні (Лура, 1960).

Переважна більшість екземплярів голонасінних була висаджена за чеського періоду (ялина європейська, біота східна, туя західна). Вони представлені переважно аборигенними видами. За радянських часів та сучасної доби асортимент голонасінних був суттєво розширений, зазвичай, екзотами – у цей час були висаджені ялина колюча, кипарисовик Лавсона, кедр атласький (*Cedrus atlantica*), а також у посадках з'являються різні селекційні форми та сорти. Так, туя західна представлена формами (*T. occidentalis* “Smaragd” – 10 екз. та *T. occidentalis* “Globosa” – 1 екз.), ялівець китайський (*Juniperus chinensis*) формами – “Stricta” та “Blue Alps”. Загалом сучасний період характеризується значною видовою і сортовою різноманітністю голонасінних, що використовуються в озелененні. Також суттєвою рисою сучасного ландшафтного

дизайну є використання невеликих, невисоких, пірамідальних, сланких та кулястих форм –

карликові кулясті форми виведені навіть для великих за розмірами дерев.

Таблиця 1. Таксономічний склад деревних рослин мікрорайону “Малий Галагов”

Table 1. Taxonomic composition of woody plants in the urban district “Malyi Galagov”

№ п/п	Таксон	Поширення	Загальна кількість, екз.	Місцезростання
1	2	3	4	5
PINOPHYTA				
Ginkgoaceae				
1	<i>Ginkgo biloba</i> L. Гінкго дволопатеве	Ін. Пд.-Сх. Китай, в Європі – з 1730 р.	3+1+1=5	4, II, V
Cupressaceae				
2	<i>Calocedrus decurrens</i> (Тогг.) Florin (syn. <i>Libocedrus decurrens</i> Тогг.) Калоцедрус каліфорнійський (річковий кедр каліфорнійський)	Ін. Гори Тихоокеанського узбережжя Пн. Америки (300-2700 м н.р.м.), в Європі – з сер. 19 ст.	1	10
3	<i>Chamaecyparis lawsoniana</i> (A. Murray) Parl. Кипарисовик Лавсона	Ін. Пн. Америка (Тихоокеанське узбережжя Орегона, Каліфорнії в зоні туману, до 1500 м н.р.м.), в Європі – з 1854 р.	1+3+2+2+1+1 +3=13	3, 4, 10, 12, I, II, IV
	<i>Chamaecyparis lawsoniana</i> “Ellwoodii” Кипарисовик Лавсона “Ellwoodii”		8+2=10	1, 11
4	<i>Chamaecyparis</i> sp. Кипарисовик		3	VII
5	<i>Juniperus communis</i> L. Ялівець звичайний	Абор. Голарктика (на півдні – в горах)	1+1=2	3, 9
6	<i>Juniperus chinensis</i> L. Ялівець китайський	Ін. Сх. Азія, в Європі – з 1767 р.	1	10
	<i>Juniperus chinensis</i> “Blue Alps” Ялівець китайський “Blue Alps”		1	VI
	<i>Juniperus chinensis</i> L. “Stricta” Ялівець китайський “Stricta”		3	10
7	<i>Platycladus orientalis</i> (L.) Franco Широкогілочник східний, біота східна	Ін. Корея, Китай, в Європі – з 1737 р.	7+1+1+3+4+5 +7=28	1, 2, 10, II, III, V, IX
8	<i>Thuja occidentalis</i> L. Туя західна	Ін. Пн. Америка (зона Великих озер і сх. узбережжя на транскордонні США і Канади, до 900 м н.р.м.), в Європі – з 1536 р.	6+1+1+3+7+2 +1=21	4, 11, 12, I, II, IV, V
	<i>Thuja occidentalis</i> “Smaragd” Туя західна “Smaragd”		5+2=7	10, 12
	<i>Thuja occidentalis</i> “Globosa” Туя західна “Globosa”		3+	1,
9	<i>Thuja plicata</i> D. Don. Туя складчаста, т. велетенська	Ін. Тихоокеанське узбережжя США і Канади, до 1900 м н.р.м., в Європі – з 1844 р.	1+1+1+3+1+2 +1+1=11	4, 9, 10, II, IV, VII, IX, V
Pinaceae				
10	<i>Abies alba</i> Mill. Ялиця біла	Абор. Гірські системи Центр. і Пд. Європи	3+3+1=7	10, 12, V
11	<i>Cedrus atlantica</i> (Endl.) Carrière Кедр атласький	Ін. Атлаські гори Пн. Африки (1000-2500 м н.р.м.), здавна культивується в Європі	1+1+1+1+1=5	3, 10, 11, 12, IV
12	<i>Larix decidua</i> Mill. Модрина європейська	Абор. Альпи, Карпати	1	8
13	<i>Picea abies</i> (L.) Н. Karst. Ялина європейська	Європа	4+1+1+1+2+2 +2+3+7=23	3, 4, 8, 9, 10, 11, I, II, III

1	2	3	4	5
14	<i>Picea pungens</i> Engelm. Ялина колюча	Ін. Пн. Америка (центр. і пд. Скелясті гори, до висоти 1800-3000 м н.р.м.), в Європі – з 1862 р.	13+11+1+1+1+8+2+3+1+1=42	3, 4, 7, 8, 9, 10, 11, 12, VI, VII
15	<i>Pinus nigra</i> J.F. Arnold. Сосна чорна	Ін. Гори Балкан, передгір'я Альп, здавна культивується в Європі	1+1+1+2=5	8, II, IV, VI
16	<i>Pinus mugo</i> Turra (<i>P. mughus</i> Scop.) Сосна гірська, с. жереп	Абор. Гори Сер. і Пд. Європи	1+1+1+9=12	12, III, IV, VII
17	<i>Pinus sylvestris</i> L. Сосна звичайна	Абор. Сибір, Урал, Європа	6+4+1=11	II, IV, V
18	<i>Pseudotsuga menziesii</i> (Mirbel) Franco Псевдотсуга Мензіса, дугласія тисолиста	Ін. Пн. Америка (гірські схили тихоокеанського узбережжя, 0-3000 м н.р.м.), в Європі – з 1827 р.	2+10+1=13	I, III, IV
19	<i>Tsuga canadensis</i> (L.) Carrière Тсуга канадська	Ін. Сх. Пн. Америки, зона Великих Озер, в Європі – з 1736 р.	1	II
Taxodiaceae				
20	<i>Taxodium distichum</i> (L.) L.C.M. Richard Таксодій дворядний, болотний кипарис	Ін. пд.-сх. Пн. Америки, в Європі – з 1640 р.	1	II
21	<i>Cryptomeria japonica</i> (Thunb. ex L. fil.) D. Don Криптомерія японська	Ін. Японія, Пд. Китай, в Європі – з 1842 р.	1+1=2	II, V
Taxaceae				
22	<i>Taxus baccata</i> L. Тис ягідний, негній-дерево	Абор. Європа, Середземномор'я	1+4+1+1+1=8	9, 12, II, V, VII
MAGNOLIOPHYTA				
Aceraceae				
23	<i>Acer campestre</i> L. Клен польовий	Абор. Європа, Кавказ, Мала Азія, Іран	1	I
24	<i>Acer negundo</i> L. Клен ясенolistий	Ін. Пн. Америка (від Онтаріо до Флориди на захід до Скелястих гір), в Європі – з 1688 р.	1+1+1+1=4	4, 8, IV, V
25	<i>Acer platanoides</i> L. Клен гостролистий	Абор. Європа, Мала Азія, Кавказ	1+2+12+1+1+1+3=22	9, 12, I, II, IV, V
26	<i>Acer pseudoplatanus</i> L. Клен-явір	Абор. Зх. і Сер. Європа, гори Пд. Європи (Балкани), Кавказ, Мала Азія	9+2+1+1+3=16	3, 12, I, IV, V
27	<i>Acer saccharinum</i> L. Клен цукристий, к. сріблястий	Ін. Сер. і сх. част. Пн. Америки, в Європі – з 1725 р.	2+1=3	12, I
Agavaceae				
28	<i>Yucca smalliana</i> Fern (syn. <i>Y. filamentosa</i> sensu Small. non L.) Юкка нитчаста	Ін. Пд.-сх. атлантичні області Пн. Америки	4+2+1+1+48=56	6, 7, 8, 11, 12
Aquifoliaceae				
29	<i>Ilex aquifolium</i> L. Падуб гостролистий	Ін. Пд. і Атл. Європа, Пн. Африка, Сх. Кавказ, Пн. Іран	3	VII
Berberidaceae				
30	<i>Berberis thunbergii</i> DC. Барбарис Тунберга	Ін. Японія, в Європі – з 1864 р.	1+1+8=10	10, 11, I
31	<i>Berberis julianae</i> C.K. Schneider. Барбарис Юліана	Ін. Китай, в Європі – з поч. 20 ст.	1+2=3	10, 11
32	<i>Mahonia aquifolium</i> (Pursh) Nutt. Магонія падуболиста	Ін. Пн. Америка, в Європі з поч. 19 ст.	1	11
Betulaceae				
33	<i>Betula pendula</i> Roth Береза повисла, б. бородавчаста	Абор. Європа, Сибір (вздовж 50° на сх. до устя р. Лена)	1+1+1+1=4	3, 7, 10, III

1	2	3	4	5
34	<i>Carpinus betulus</i> L. Граб звичайний	Абор. Європа (на сх. до Дніпра, на пд. до Італії і Греції), Сх. Туреччина, Сх. Іран, Кавказ	1+1=2	10, V
	Bignoniaceae			
35	<i>Catalpa bignonioides</i> Walter Катальпа бігніонієвидна	Ін. Пд.-сх. області Пн. Америки, в Європі – з 1726 р.	1+14=15	10, III
	Buxaceae			
36	<i>Buxus sempervirens</i> L. Самшит вічнозелений	Ін. Зх. і Пд. Європа (на пн. до Вел. Британії, на сх. до Малої Азії), Кавказ, здавна культивується в Європі	4	3
	Caprifoliaceae			
37	<i>Lonicera xylosteum</i> L. Жимолость звичайна	Абор. Європа (крім найпівнічніших і найпівденніших областей), азійська частина Росії до Єнісею та Алтаю, Кавказ, Мала Азія	3	3
38	<i>Symphoricarpos albus</i> Blake Сніжноягідник білий	Ін. Захід Пн. Америки, в Англії – з 1817 р., по всій Європі – з 1879 р.	9+5+3+2+4=23	3, 8, 10, 12, I
39	<i>Sambucus nigra</i> L. Бузина чорна	Абор. Європа, Кавказ, Прикаспій	4+6=10	12, IV,
40	<i>Viburnum opulus</i> L. Калина звичайна	Абор. Сер. і Пд. Європа, Мала Азія, Пн. Африка, Сер. Азія, Зх. Сибір	6+1=7	10, 12
41	<i>Viburnum rhytidophyllum</i> Hemsl. Калина зморщенолиста	Ін. Центр. і Зх. Китай, в Європі – з 1900 р.	2	VII
42	<i>Weigela florida</i> (Bunge) DC. Вейгела квітуча	Ін. Китай, Корея, в Європі – з 1845 р.	1+1=2	3, I
	Celastraceae			
43	<i>Euonymus japonicus</i> Thunb. Бруслина японська	Ін. Японія, Китай	2+4=6	11, VII
	Cornaceae			
44	<i>Cornus mas</i> L. Дерен справжній	Абор. Пд. і Сер. Європа, Зах. і Пд. Україна, Кавказ, Мала Азія	1+1+1=3	4, 10, 12
	Corylaceae			
45	<i>Corylus avellana</i> L. Ліщина звичайна	Абор. Європа (крім півночі), Сх. Африка, Мала Азія, Кавказ, Сирія	1+1=2	8, IV
	Ebenaceae			
46	<i>Diospyros lotus</i> L. Хурма кавказька	Ін. Сх. Азія, Закавказзя, здавна культивується в Пд. Європі	2	3
	Fabaceae			
47	<i>Cercis siliquastrum</i> L. Церцис європейський, ц. стручковий	Ін. Пд. Європа, Мала Азія, здавна культивується в Європі	1+1+1+1+1=5	3, 5, 8, IV, VII
48	<i>Robinia pseudoacacia</i> L. Робінія звичайна	Ін. Центр. і сх. част. Пн. Америки, в Європі – з 1601 р. (Франція)	45+3+1=49	3, IV, V
49	<i>Sophora japonica</i> L. Софора японська	Ін. Сх. Азія (Японія, Китай), в Європі – з 1747 р.	1+3=4	I, III
50	<i>Wisteria sinensis</i> (Sims) Sweet Вістерія або гліцинія китайська	Ін. Сх. Азія (Японія, Китай), в Європі – з 1816 р.	1	3
	Fagaceae			
51	<i>Fagus sylvatica</i> L. Бук звичайний	Абор. Зх., Сер, Пд. Європа на пн. до Вел. Британії, на зх. до України, Пд. Європа (гори Балкан, Апеннін, Піренеїв, Сицилії)	1	II

1	2	3	4	5
52	<i>Castanea sativa</i> Mill. Каштан їстівний	Ін. Пд. Європа (на пн. до Угорщини), Середземномор'я, Мала Азія, Кавказ, здавна культивується в Європі	1+1=2	10, I
53	<i>Quercus petraea</i> (Mattuschka) Liebl. Дуб скельний	Абор. Зах., Сер, Пд.-Сх. Європа на пн. до Норвегії, на пд. до Сицилії, на сх. до Бугу і Дністра	1	III
54	<i>Quercus rubra</i> L. (<i>Q. borealis</i> Michx.) Дуб червоний, д. північний	Ін. пд.-сх. част. Пн. Америки від Нов. Шотландії і Канзасу на зах. до Техасу на пд. до Флориди, в Європі – з 1691 р.	1	III
<i>Hippocastanaceae</i>				
55	<i>Aesculus hippocastanum</i> L. Кінський каштан звичайний	Ін. гори Балкан, здавна культивується в Європі	11+19+5+20=55	11, 12, I, III
<i>Hydrangeaceae</i>				
56	<i>Hydrangea macrophylla</i> (Thunb.) Ser. Гортензія великолиста	Ін. Японія, в Європі – з 18 ст.	2+2=4	3, 8
<i>Juglandaceae</i>				
57	<i>Juglans regia</i> L. Горіх волоський, г. грецький	Ін. Пд. Балкани, Мала, Зах. і Сер. Азія	2+6=8	12, III
<i>Magnoliaceae</i>				
58	<i>Magnolia kobus</i> DC. Магнолія Кобус	Ін. Японія, Корея, в Європі – з 1879 р.	1	VII
59	<i>Magnolia</i> × <i>soulangiana</i> Soulange-Bodin. Магнолія Суланжа	Гібрид <i>M. denudata</i> × <i>M. liliiflora</i> , виведений у Франції в 1820 р.	2+1(+3)+1+2=5(8)	3, 10, II, VII
60	<i>Magnolia</i> sp. Магнолія		3	VII
61	<i>Liriodendron tulipifera</i> L. Ліріодендрон тюльпановий, тюльпанове дерево	Ін. Пн. Америка, в Європі – з 1633 р., в Україні – з 1813 р.	2+2=4	4, VII
<i>Malvaceae</i>				
62	<i>Hibiscus syriacus</i> L. Мальва сірійська деревовидна (Гібіск сірійський)	Ін. Індія, Китай, в Європі – з 1596 р.	2+1+1+2+6+2+2+1=17	3, 4, 5, 7, 8, 10, 11, I
<i>Moraceae</i>				
63	<i>Broussonetia papyrifera</i> (L.) Vent. Брусонетія паперова, паперове дерево	Ін. Гори Пд.-Сх. Азії (Китай, Бірма, Таїланд), в Європі – з 18 ст.	1	III
64	<i>Morus nigra</i> L. – Шовковиця чорна, форма плакуча	Ін. Іран, Афганістан, в Європі – з 1548 р.	1+1=2	IV, VII
<i>Oleaceae</i>				
65	<i>Forsythia</i> × <i>intermedia</i> Zabel Форзиція проміжна	Гібрид <i>F. suspensa</i> × <i>F. viridissima</i> , в культурі – з 1880 р.	2+2+8+4+5+3+4+4=32	1, 2, 3, 6, 7, 8, 10, 12
66	<i>Fraxinus excelsior</i> L. Ясень звичайний	Абор. Європа на сх. до Волги (відсутній в Іспанії, Італії, Греції), Кавказ	1+4=5	10, III
67	<i>Fraxinus pennsylvanica</i> Marchhall (<i>F. lanceolata</i> Borkh.) Ясень пенсільванський (Я. ланцетолистий)	Ін. Сх. част. Пн. Америки, в Європі – з 1753 р.	2	III
68	<i>Ligustrum vulgare</i> L. Бирючина звичайна	Абор. Зах., Сер., Пд. і Пд.-Сх. Європа на зх. до Ірландії Франції, на сх. до України аж до Дону, Кавказ, Мала Азія	5+5+3+1=13	12, I, VII, IX

1	2	3	4	5
69	<i>Syringa vulgaris</i> L. Бузок звичайний	Ін. Пд.-Сх. Європа від зх. України до Греції на зх. до Герцоговіни, на сх. до Чорного моря, локус в Малій Азії	3+1+17+6+5+7+4+3+1+110+6+3+2=69	1, 2, 3, 4, 5, 6, 8, 9, 10, 12, IV, VI, VII
	Philadelphaceae			
70	<i>Deutzia scabra</i> Thunb. Дейція шоретка	Ін. Китай, Японія, в Європі – з 1822 р.	4+6+2+1+11+7+19+3= 53	2, 3, 4, 6, 7, 8, 10, 12
71	<i>Philadelphus coronarius</i> L. Чубушник вінцевий, Садовий жасмин звичайний	Ін. Пд. і Пд.-Сх. Європа (від Італії по Кавказ), в Європі – з 18 ст.	3+25+3+3+14+20+4+9=72	2, 3, 6, 7, 8, 10, 12, VII
	Rosaceae			
72	<i>Chaenomelis japonica</i> (Thunb.) Lindl. ex Sprach Хеномелес японський	Ін. Японія, Китай, в Європі – з 1796 р.	1+1+1=3	10, 11, 12
73	<i>Cerasus avium</i> (L.) Moench. Черешня	Абор. Європа, Сер. і Мала Азія, Кавказ, пн. Африка, пн. Іран	3+2+1+1+3+1+1=12	2, 3, 4, 8, 10, 12, III
74	<i>Cerasus serrulata</i> (Lindley) G. Don ex Loudon f. <i>roseo-plena</i> Hort. (<i>Prunus serrulata</i> Lindley, <i>Padus serrulata</i> (Lindl.) Sokolov) Вишня сливолиста, сакура	Ін. Японія, в Європі – з 19 ст. видовий комплекс <i>P. jamasakura</i> та <i>P. leveilleana</i>	16+49+35+74+13+18+25+7+10+29+13+20+3+3=315	1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 12, III, IV, VI
75	<i>Cotoneaster horizontalis</i> Despe Кизильник горизонтальний	Ін. Півд.-Сх. Китай, в культурі – з 1880 р.	2+2+5=9	11, I, VII
76	<i>Cotoneaster lucidus</i> Schlecht. Кизильник блискучий	Ін. Сх. Сибір (Прибайкалля), в Європу інтродукований на поч. ХХ ст.	22	VII
77	<i>Laurocerasus officinalis</i> M.J. Roemer Лавровишня лікарська	Ін. Кавказ, Закавказзя, Іран, Сер. і Мала Азія, Середземномор'я	1+2=3	10, 11
78	<i>Kerria japonica</i> (L.) DC. Керія японська	Ін. Китай, в Європі – з 1834 р.	3	8
79	<i>Laurocerasus officinalis</i> Roem. Лавровишня лікарська	Ін.: Кавказ, Іран, Мала Азія, Балкани	3	VII
80	<i>Malus niedzwetzkyana</i> Dieck ex Koehe Яблуня Недзвєцького	Ін. Зах. і Сер. Азія (гірські ліси Тянь-Шаню), в Європі – з 1890 р.	9+3+3+10+11+1+3=40	1, 2, 4, 7, 9, 10, 12, IV
81	<i>Malus × prunifolia</i> (Willd.) Borkh. Яблуня сливолиста, китайка	Гібрид <i>M. baccata</i> × <i>M. domestica</i>	1+3=4	3, 10
82	<i>Malus domestica</i> Borkh. Яблуня домашня		3+1+1=5	3, 9, 12
83	<i>Padus avium</i> Mill. Черемха звичайна	Абор. Європа, Пн. Африка (Марокко), Кавказ, Сибір на сх. до Єнісею	1	I
84	<i>Prunus cerasifera</i> Ehrh. (<i>P. divaricata</i> Ledeb., <i>P. cerasifera</i> subsp. <i>divaricata</i> (Ledeb.) A. et Gr.) Слива розлога, алича	Ін. Балкани, Мала і Сер. Азія, Ірак, Іран, Сирія, Кавказ (Західна Грузія)	1+2=3	3, 8
85	<i>Prunus cerasifera</i> Ehrh. "Pissartii" (<i>P. cerasifera</i> subsp. <i>pissartii</i> (Carrière) Dostal = <i>Prunus pissartii</i> Carrière) Слива Піссарда	Ін. Балкани, Мала і Сер. Азія, Ірак, Іран, Сирія, Кавказ (Західна Грузія)	1+6+2=9	6, III, IV
86	<i>Pyracantha coccinea</i> M.J. Roemer. Піраканта яскраво-червона	Ін. Середземномор'я – від Італії до Малої Азії, Крим, в Європі – з 1629 р.	5	VII
87	<i>Sorbus aria</i> (L.) Crantz. Горобина звичайна	Ін. Острівцями в Зах., Сер., Пд. і Пд.-Сх. Європі	1	8
88	<i>Sorbus aucuparia</i> L. Горобина круглолиста	Абор. Європа, Мала Азія, Сибір	2	3
89	<i>Spiraea japonica</i> L. fil. Таволга японська	Ін. Японія, Китай, в Європі – з 1870 р.	1+10+26=37	8, 12, VII

1	2	3	4	5
90	<i>Spirea × vanhouttei</i> (Briot) Carrière Таволга Вангутта	Гібрид <i>Spirea cantoniensis</i> × <i>S. trilobata</i> , в Європі – з 1868 р.	3+2+14=19	3, 8, VII
	Salicaceae			
91	<i>Populus alba</i> L. Тополя біла	Абор. Серед., Пд., Сх. Європа, Сибір до Єнісею, Мала, Перед., Сер. Азія	1	
92	<i>Populus nigra</i> L. Тополя чорна, осокір	Абор. Європа (крім півночі), Мала Азія, Кавказ, захід Азії (до Єнісею)	7+6=13	III, IV
93	<i>Populus × canescens</i> (Aiton) J.E. Smith. Тополя сірувата	Гібрид <i>Populus alba</i> × <i>P. tremula</i>	5	IV
	Simaroubaceae			
94	<i>Ailanthus altissima</i> (Mill.) Swingle Айлант найвищий	Ін. Китай, в Європі – з 1751 р., як адвент у Європі з 1909 р.	1+1+1=3	4, 9, I
	Tiliaceae			
95	<i>Tilia cordata</i> Mill. Липа серцелиста	Абор. Європа (крім півночі), на схід до зх. Сибіру (до р. Іртиш), на пд. до зони степу, Крим, Кавказ	3+2+13+6+2+ 4+2+2+7+ 1+14+27+9=9 2	2, 3, 4, 5, 6, 10, 11, 12, I, III, IV, V, VII
96	<i>Tilia platyphyllos</i> Scop. Липа широколиста	Абор. Зах., Сер., Пд.-Сх. Європа, Мала Азія, Кавказ	1+2+1+1+1=6	3, 5, 6, III, VI
97	<i>Tilia × vulgaris</i> Hayne (<i>T. intermedia</i> DC.) Липа звичайна (л. середня, л. голландська)	Природний гібрид <i>Tilia cordata</i> × <i>T. platyphyllos</i>	2+1+1+5+2+1 6=27	4, 5, 6, 11, III, V
	Vitaceae			
98	<i>Parthenocissus pubescens</i> (Schlecht.) Graebner (<i>P. quinquefolia</i> auct. non (L.) Planchon Дикий виноград п'ятилисточковий	Ін. Пн. Америка від пд.-сх. Канади на південь до Флориди і Мексика, в Європі – з 1622 р.	1	12

Умовні позначення: **Поширення:** **Ін.** – інтродуцент, **Абор.** – аборигенний таксон.

Загальна кількість, екз. Позначено кількість екземплярів на вулицях і скверах та їхня загальна (сумарна) кількість. Порядковий номер кожної цифри (доданку) відповідає порядковому номеру вулиці чи скверу в наступній колонці «Місцезростання».

Місцезростання. Арабськими цифрами закодовано вулиці: 1 – Володимира Гошовського, 2 – Братів Брацкайків, 3 – Юрія Гойди, 4 – Олександра Довженка, 5 – Івана Крилова, 6 – Юлія Ставровського-Попрадова, 7 – Дмитра Менделєєва, 8 – Михайла Ломоносова, 9 – Небесної Сотні, 10 – Ференца Ракоці, 11 – Тараса Шевченка; 12 – площа Народна.

Латинськими цифрами позначено парки і сквери: I – сквер ім. Героїв Майдану; II – дендропарк Лаудона; III – сквер ім. Томаша Масарика; IV – парк «Малий Галагов»; V – парк св. Тетяни; VI – сквер на пл. Олександра Пушкіна; VII – сквер на пл. Народній; VIII – партер на пл. Народній; IX – сквер на вул. Небесної Сотні.

Серед покритонасінних в озелененні мікрорайону «Малий Галагов» зустрічаються представники 76 деревно-чагарникових видів та гібридів, що відносяться до 27 родин, зокрема, 47 деревних видів трапляються у кількості 809 екземплярів. Більшість з них є екзотами – 54 види і гібриди, 22 – аборигенного походження. Із екзотів переважають види північно-американського та китайсько-японського походження.

Найчисельнішими в мікрорайоні є сакура (*Cerasus serrulata* f. *roseo-plena*) – 315 екз., липа серцелиста (*Tilia cordata*) – 92 екз., кінський каштан звичайний (*Aesculus hippocastanum*) – 55 екз., чагарники – дейція шорстка (*Deutzia*

scabra) – 53 екз., чубушник вінцевий (*Philadelphus coronarius*) – 72 екз. Окремі види представлені поодинокими екземплярами: екзоти – магонія падуболиста (*Mahonia aquifolium*), магнолія кобус (*Magnolia kobus*), брусонетія паперова (*Broussonetia papyrifera*), вістерія або гліцинія китайська (*Wisteria sinensis*), ліана – дикий виноград п'ятилисточковий (*Parthenocissus pubescens*), а також аборигенні – клен польовий (*Acer campestre*), бук звичайний (*Fagus sylvatica*), дуб скельний (*Quercus petraea*), черемха звичайна (*Padus avium*).

Утім, мікрорайон насамперед асоціюється з деревами сакур, які найчисельніші у вуличних посадках. Історія застосування сакур для озеленення міст на Закарпатті та, зокрема, в Ужгороді розпочалася саме з цього мікрорайону у 20-30-х роках ХХ століття. Це був своєрідний експеримент чехословацьких фахівців (як згодом з'ясувалося, дуже вдалий). Оскільки мікрорайон розбудовувався в колишній заплаві р. Уж, яка регулярно заливалась (Sova 1937; Kobal 2003), то тут в умовах перезволоження сформувалися важкі оглеєні ґрунти алювіального походження. Саме тому для озеленення належало підібрати асортимент

деревно-чагарникових порід, які пристосовані чи витримують подібні умови. Сакура надає перевагу добре зволоженим ґрунтам і погано переносить посуху, тому ця деревна порода відповідала цим вимогам якнайкраще. Дерева сакур було висаджено на десяти вулицях мікрорайону, площі Народній, у двох скверах та парку «Малий Галагов». Сакура не є довго-вічним деревом (живе до 100 років), тому до нашого часу збереглося лише 84 екземпляри дерев на вулицях та 12 – у парку і скверах (всього 96 особин), що були висаджені ще за чехословацького періоду (Табл. 2).

Таблиця 2. Результати інвентаризації сакур мікрорайону “Малий Галагов”

Table 2. The results of the sakura trees inventory of urban district “Malyi Galagov”

Місцезнаходження	Кількість, екземплярів			
	Загальна кількість	В тому числі посадки різних періодів		
		1	2	3
Вулиці				
1. Володимира Гошовського	16	8	1	7
2. Братів Брацайків	49	20	2	27
3. Юрія Гойди	35	6	-	29
4. Олександра Довженка	74	12	22	40
5. Івана Крилова	13	8	1	4
6. Юлія Ставровського-Попрадова	18	9	1	8
7. Дмитра Менделєєва	25	7	3	15
8. Михайла Ломоносова	7	-	-	7
9. Небесної Сотні	10	2	-	8
10. Ференца Ракоці	29	9	1	19
11. площа Народна	13	-	4	9
Всього на вулицях:	289	84	32	173
Парки і сквери				
III. сквер ім. Т. Масарика	20	7	-	13
IV. парк «Малий Галагов»	3	3	-	-
VI. сквер на пл. Олександра Пушкіна	3	2	-	1
Загалом:	315	96	32	187

Примітка: 1 – чехословацький період; 2 – радянський період; 3 – сучасний період.

Вік цих дерев сягає 75-80 років, найстарші з них зосереджені на вулицях Братів Брацайків та Ференца Ракоці (Рис. 4). Найбільша кількість старих дерев росте на вул. Братів Брацайків (20 екземплярів із 49).

Серед дерев сакури, висаджених за чехословацького періоду, є такі, стан яких можна характеризувати як хороший та задовільний, але частина (11 екземплярів) має незадовільний стан (наявна дуплистість, половина або більше гілок дерева всохлі). Висота старих дерев коливається у межах 3,4-

11 м (3,0-3,9 м – 1 екз., 4,0-4,9 м – 1 екз., 5,0-5,9 м – 5 екз., 6,0-6,9 м – 15 екз., 7,0-7,9 м – 8 екз., 8,0-8,9 м – 18 екз., 9,0-9,9 м – 11 екз., 10,0-10,9 м – 2 екз., 11,0-11,9 м – 1 екз.). Таким чином, середня висота дерев знаходиться у межах 6-9,5 м, більшу чи меншу висоту мають лише поодинокі екземпляри. Найвище дерево сакури (11 м) росте на вул. Івана Крилова. Діаметр стовбура дерев змінюється у межах 28-82 см (20-29 см – 3 екз., 30-39 см – 31 екз., 40-49 см – 20 екз., 50-59 см – 4 екз., 60-69 см – 4 екз., 70-79 см – 2 екз., 80-89 см – 1 екз.), тобто

середній діаметр – 30-50 см. Найбільша кількість «велетнів» зосереджена на вул. Братів Брашайків (Рис. 5). На цій вулиці ростуть найбільші екземпляри сакур – 9,4-9,8 м заввишки та діаметром стовбура 82 і 72 см (два дерева) та понад 60 см (три дерева).

Рис. 4. Найстаріші посадки дерев сакури в м. Ужгород (вул. Ференца Ракоці). Сучасний вигляд
Fig. 4. The oldest plantings of sakura tree in Uzhhorod (Ferenc Rakoczi street). Current view

Рис. 5. Посадки сакури на вул. Братів Брашайків. Сучасний вигляд
Fig. 5. Sakura tree plantings on the Brothers Braschaykiv street. Current view

За сучасної доби лише в останні два роки для того, щоб зберегти історичний мікрорайон «Малий Галагов» у тому вигляді, як він був задуманий, було висаджено 173 молоді дерева сакур на вулицях та 14 – у скверах. Десятки екземплярів сакур висаджено з ініціативи мешканців мікрорайону.

За радянського періоду з парного боку вул. Олександра Довженка планово були висаджені молоді дерева сакур (Рис. 6). Нині вони досягли висоти 6-9 м, перебувають у задовільному стані, пишно цвітуть навесні.

Рис. 6. Посадки сакури на вул. Олександра Довженка. Сучасний вигляд
Fig. 6. Sakura tree plantings on the Oleksander Dovzhenko street. Current view

Станом на осінь 2019 року в мікрорайоні «Малий Галагов» нараховувалося 315 дерев сакури.

За чехословацького періоду для того, щоб подовжити термін цвітіння і урізноманітнити кольорову гаму, поряд із сакурами були висаджені декоративні пишно квітучі види та

гібриди яблунь. На сьогодні тут ростуть яблуні Недзвецького (*Malus niedzwetzkyana*) та сливолиста (*Malus × prunifolia*), але за літературними джерелами траплялися й інші види яблунь, зокрема яблуня флоридська з яскраво-червоними квітами (Fodor 1951; Hnanchak, Palek, 1984). На жаль, упродовж 80-х років дерева цього виду яблунь (як і невідомих інших) були втрачені.

У посадках чагарників чітко простежуються два періоди: чехословацький та сучасний. Чехословацький період характеризується єдиною для всього мікрорайону концепцією формування на вулицях у лінійних посадках сакур та інших декоративних деревних порід невисоких, до 1,5 м заввишки, живоплотів. Сформовані переважно з одного виду кущів, лаконічні і геометричні лінійні посадки чагарників стали продовженням «зеленої» підтримки архітектурного стилю. Для формування живоплотів чехословацькими садівниками були використані види чагарників, що добре витримують легке затінення, формуючу обрізку та добре підходять для ділянок під кронами дерев. Масово висаджувалися як старі, добре відомі види і сорти (наприклад, чубушник вінцевий, бирючина звичайна (*Ligustrum vulgare*) та бузок звичайний (*Syringa vulgaris*) – одні з найстаріших декоративних кущів, що вирощуються в Європі з XVI ст.), так і нові. Серед останніх, наприклад, такі гібриди, як форзиція проміжна (*Forsytsia × intermedia*) та таволга Вангута (*Spiraea × vanhouttei*), які були інтродуковані в Чехословацькій республіці тільки у 1910 (Kobilížek 1997) та 1927 (Kobilížek 2003) роках відповідно. Найчастіше для формування живоплоту була використана бирючина звичайна – напіввічнозелений вид, що швидко росте і гарно переносить підстригання. Її насадження частково збереглись дотепер, але, на жаль, через відсутність регулярного догляду впродовж останніх десятиліть між кущами бирючини спонтанно заселилися деревні породи агресивних адвентивних видів: клена ясенolistого (*Acer negundo*), айланта найвищого (*Ailanthus altissima*) та інших, які, втім, витримують формувальну обрізку та ростуть у вигляді чагарників. Бирючина звичайна також використовувалася у якості солітера. Так, у сквері на вул. Небесної Сотні росте старий кущ 5,2 м заввишки.

Більшість із видів, висаджених у чехословацький період, збереглися до теперішнього часу, особливо на вулицях

Дмитра Менделєєва, Юрія Гойди, Братів Брацайків.

Окремі види чагарників нині сягають висоти невеликих дерев. Зокрема, на розі вулиць Ференца Ракоці, Олександра Довженка та пл. Народної ростуть два великі екземпляри дерену справжнього (*Cornus mas*) – 5,2 м та 6,6 м заввишки. На вул. Івана Крилова росте один із найстаріших екземплярів церцису європейського (*Cercis siliquastrum*) в Ужгороді – 6,2 м заввишки та до 0,5 м в діаметрі. На жаль, практично випав із посадок хеномелес японський (*Chaenomelis japonica*), на теперішній час у мікрорайоні збереглося всього три особини. Причиною цього є те, що кущі досягли межі біологічного віку, а також внаслідок сильного затінення деревами, що за останні десятиліття щільно зімкнули свої крони.

Сучасний період характеризується практично повною відсутністю загального плану в посадках та довільним висаджуванням широкого асортименту чагарників, в основному, карликових і вічнозелених форм кущів, що ростуть поодинокі або невеликими (до 10 особин) групами.

Загалом сьогодні в межах мікрорайону «Малий Галагов» росте 29 видів декоративних чагарників загальною кількістю 454 екземпляри. Більшість з них є інтродуцентами або гібридного походження і тільки 5 видів – аборигенні.

Найчисельнішими є види, які використовувались в озелененні ще за чехословацького періоду: чубушник вінцевий – 72 екз., бузок звичайний – 60 екз., юкка нитчаста (*Yucca smalliana*) – 56 екз., дейція шорстка – 53 екз., форзиція проміжна – 32 екз., сніжноягідник білий (*Symphoricarpos albus*) – 23 екз. Із сучасних посадок широко представлені таволга японська (*Spiraea japonica*) – 37 екз., мальва сирійська деревовидна (*Hibiscus syriacus*) – 17 екз. та барбарис Тунберга (*Berberis thunbergii*) – 10 екз.

Ліани в озелененні мікрорайону представлені лише двома видами – диким виноградом п'ятилисточковим та вістерією.

Таксономічний склад дендрофлори мікрорайону «Малий Галагов» охоплює 98 видів, які належать до 32 родин і 71 роду. Голонасінні представлені 5 родинами і 22 видами, покритонасінні – 27 родинами та 76 видами. Найбільш чисельними є родини *Rosaceae*, *Pinaceae* та *Cupressaceae* (по 20, 10 та 8 видів відповідно). Родина *Caprifoliaceae* включає 6 видів, дві родини (*Aceraceae* та *Oleaceae*) – по 5 видів, три родини (*Fabaceae*,

Fagaceae, Magnoliaceae) – по 4 види. Інші 23 родини представлені одним-трьома видами (Табл. 1).

До інтродуцентів належить 52 види (53% від загальної кількості): серед них дерева представлені 28 видами (покритонасінні – 13 видів, голонасінні – 15 видів), кущі – 25 видами. Загальна кількість інтродукованих рослин становить 1117 екземплярів, тобто 75%. Серед екзотичних рослин найбільше представників китайсько-японського походження (22 види, 44%) та північно-американського (19 видів, 38%), тобто разом на долю цих видів припадає 82%.

Висотний розподіл. Деревні рослини мікрорайону за висотою умовно можна розподілити на три групи:

- невисокі дерева до 10 м: сакура, яблуня Недзвецького та сливолиста, слива Піссарда (*Prunus cerasifera* “Pissartii”), церцис звичайний, калоцедрус каліфорнійський, туя західна, біота східна, катальпа бігніонієвидна (*Catalpa bignonioides*), куляста форма робінії звичайної (*Robinia pseudoacacia*), каштан їстівний (*Castanea sativa*), черемха звичайна, горобина круглолиста (*Sorbus aucuparia*);

- дерева висотою 10-20 м. Це основна за видовим складом група (туя складчаста або велетенська (*Thuja plicata*), кипарисовики, ялина європейська і колюча, сосна звичайна (*Pinus sylvestris*) та чорна (*Pinus nigra*), клени, кінський каштан звичайний, граб звичайний (*Carpinus betulus*), липи, ясень звичайний (*Fraxinus excelsior*), софора японська (*Sophora japonica*), робінія звичайна);

- високі дерева понад 20 м, до яких належать лише кілька видів: тополя чорна (*Populus nigra*) та сірувата (*Populus × canescens*), кедр атласький, псевдотсуга Мензіса, або дугласія тисолиста (*Pseudotsuga menziesii*), клен гостролистий, туя велетенська, черешня (*Cerasus avium*).

У межах цих груп є окремі екземпляри, що мають розміри більші чи менші за групові градації. Кулясті робінії відрізняються мінімальним діапазоном висоти – 3-3,4 м. Великі дерева зосереджені біля державних установ як чехословацького, так і радянського періодів, а також на окраїнах скверів, як їх логічне продовження. Найвищі екземпляри ростуть у парках та скверах, наприклад, тополя чорна 33,6 м заввишки та тополя сірувата висою 29 м в парку «Малий Галагов», дугласія тисолиста 29,8 м заввишки в парку ім. Томаша Масарика.

Вікові градації деревних порід мікрорайону співпадають з історичними періодами посадок: чехословацьким (70-90 років), радянським (30-50 років) та сучасним (5-25 років).

Найстаршими є посадки сакур – 96 екз., яблуні Недзвецького – 12 екз. та яблуні сливолистої – 4 екз., липи серцелистої – 87 екз., липи широколистої (*Tilia platyphyllos*) – 6 екз. та липи звичайної (*Tilia × vulgaris*) – 27 екз., кулястої форми робінії звичайної – 45 екз. на вулиці Юрія Гойди. До цього ж періоду відносяться посадки таких чагарників, як дерен справжній – 3 екз., дейція шорстка – 53 екз., чубушник вінцевий – 72 екз., форзиція проміжна – 32 екз., бирючина звичайна – 13 екз., бузок звичайний – 69 екз., юкка нитчаста – 56 екз., сніжноягідник білий – 23 екз., хеномелес японський – 3 екз. Таким чином, всього в мікрорайоні росте 271 екземпляр дерев і 324 екземпляри чагарників віком 70-90 років.

За радянського періоду на окремих вулицях здійснювалися підсадки сакур (32 екз., причому переважна кількість (22 екз.) на вул. Олександра Довженка), біля державних установ – ялини колючої (42 екз.), кедру атласького (2 екз.), кипарисовика Лавсона (23 екз.), сосни гірської (*Pinus mugo*) (1 екз.) тощо.

За останні роки було висаджено 175 дерев сакури, 26 – яблуні Недзвецького, 3 екземпляри гінго дволопатевого, вік яких становить біля 5 років.

Оцінка якісного стану деревно-чагарникових порід мікрорайону «Малий Галагов» вказує на те, що переважна більшість рослин (1472 екземпляри) знаходиться у доброму стані. Незначна кількість рослин (18 екземплярів) має задовільний стан: ялина колюча – 2 екз., бузина чорна (*Sambucus nigra*) – 3 екз., черешня – 1 екз., яблуня Недзвецького – 3 екз., кінський каштан звичайний – 5 екз., липа серцелиста – 1 екз., церцис європейський – 1 екз., куляста форма робінії звичайної – 3 екз. Тільки 10 дерев знаходяться в незадовільному стані: сакура – 8 екз., яблуня домашня (*Malus domestica*) – 1 екз., яблуня Недзвецького – 1 екз., куляста форма робінії звичайної – 1 екз. Три дерева (сакура, яблуня Недзвецького, куляста форма робінії звичайної) знаходяться в стані відмирання.

Окремо варто відзначити наростаючу проблему експансії агресивних адвентивних деревних видів, серед яких першочергово для мікрорайону слід відмітити айлант найвищий,

окремі дерева якого присутні у вуличних посадках (вул. Олександра Довженка і Небесної Сотні) та у сквері ім. Героїв Майдану. Окрім самих дерев, які продукують насіння, загрозу становить насіннева поросль цих дерев, яка швидко виростає до молодих дерев, конкурентно витісняючи інші, особливо невисокі та слаброслі дерева, розладнюючи та забруднюючи композиції зелених насаджень. Боротьба з порослю потребує значного ресурсу, тому важливим є видалення всіх дерев-продуцентів насінневого матеріалу.

Сучасний стан зелених насаджень мікрорайону «Малий Галагов», незважаючи за часткову розладнаність, порушення геометрії сформованих при розбудові первісних композицій, зокрема, лаконічних лінійних одновікових вуличних посадок, забруднення місцями порослю (самосівом) малоцінних або й інвазивних (айлант найвищий) порід загалом зберігає достатню естетичну привабливість та закладений при розбудові мікрорайону проектний (авторський) план. Утім, окремі ділянки вулиць потребують значної реконструкції насаджень з метою збереження авторського ландшафтно-архітектурного задуму, зокрема, відновлення чагарникового покриву на окремих вулицях та формування первісних зелених бордюрів, видалення порід, непригамних вже сформованим зеленим ансамблям, передусім інвазивних та тих, що з'явилися шляхом самосіву. Важливою проблемою також залишається фаховий (правильний) санітарний догляд за деревами та кущами, вчасна та композиційна відповідна підміна перестиглих та хворих екземплярів. Враховуючи розпочату роботу про внесення мікрорайону «Малий Галагов» до списку об'єктів Світової спадщини ЮНЕСКО, необхідно звернути увагу не тільки на архітектурну складову, але й на стан зелених насаджень, які разом формують ошатний історичний ландшафтно-архітектурний комплекс – одну з головних пам'яток та туристичних принад європейського Ужгорода.

Висновки

У роботі наведено результати інвентаризації деревно-чагарникових насаджень мікрорайону Ужгорода «Малий Галагов». Мікрорайон розташований у колишній заплаві правобережжя р. Уж, де після Першої світової війни, коли Закарпаття ввійшло до складу Чехословацької республіки, розпочалася розбудова урядового кварталу.

За результатами інвентаризаційних обстежень на території мікрорайону «Малий Галагов» (станом на весну 2020 року) обліковано 98 видів деревно-чагарникових рослин загальною кількістю 1503 екземпляри. Вказано місцезростання облікованих екземплярів по вулицям та скверам мікрорайону. Для кожного виду наведено природний ареал, для інтродуцентів – історично зафіксований рік інтродукції в Європі.

Проаналізовано видове та сортове різноманіття насаджень. Голонасінні, яких на території мікрорайону росте 240 екземплярів, представлені 22 видами, переважна кількість з них (15 видів) – це екзоти, 7 видів аборигенні. Найбільша кількість екземплярів голонасінних була висаджена за чеського періоду (ялина європейська, біота східна, туя західна). За радянського та сучасного періодів асортимент голонасінних був суттєво розширений – висаджені ялина колюча, кипарисовик Лавсона, кедр атласький, а також у посадках з'являються різні селекційні форми та сорти.

Із покритонасінних в озелененні мікрорайону зустрічаються представники 76 деревно-чагарникових видів та гібридів, з яких 47 деревних видів рослин трапляються у кількості 809 екземплярів. Найчастіше у вуличних посадках використана сакура, станом на весну 2020 року її нараховувалось 315 екземплярів. Уперше наведено детальний аналіз дерев сакури цілого мікрорайону за віком, висотою, діаметром стовбура, якісним станом дерев, вказано кількість та час висаджування їх на кожній вулиці.

Окремо проаналізовано сучасний стан та асортимент чагарникових насаджень. Відмічено 29 видів декоративних чагарників у кількості 454 особини. Більшість з них є інтродуцентами або гібридного походження, 5 видів є аборигенними.

Наведено вікові градації та здійснено висотний розподіл деревних рослин, а також виконано оцінку якісного стану деревно-чагарникових порід мікрорайону.

Сучасний стан зелених насаджень мікрорайону загалом зберігає достатню естетичну привабливість та закладений при розбудові мікрорайону проектний (авторський) план. Втім, окремі ділянки вулиць потребують значної реконструкції насаджень з метою збереження авторського ландшафтно-архітектурного задуму.

Важливим є проведення оздоровчих заходів із наступним регулярним плановим доглядом за насадженнями.

- ALEKSEEV, V.A. (1989) Diagnostika zhiznenoogo sostoyaniya derevyev i drevostoyev. *Lesovedeniye*, 4, 51-57. (in Russian).
- FODOR, S.S. (1951) K voprosu ob izuchenii ekzotov Zakarpatiya. *Naukovi zapysky UzhDU*, IV: 69-86. (in Russian).
- FODOR, S.S. (1957) Istoriya i puti introduksii drevesnykh i kustarnikovykh nasazhdeniy v Zakarpatiyе. *Nauchnye zapiski UzhGU. Botanika*, XXIII: 167-182. (in Russian).
- FODOR, S.S. (1964) Aklimatyzovani derevni ta chaharnykovi porody Zakarpattia. In: *Okhoroniaino pryrodu*. Karpaty, Uzhhorod, pp. 75-91. (in Ukrainian).
- HASYNETS, Ya.S., BESEHANYCH, I.V., KISH, R.Ya., SOIMA, A.D., VAKERYCH, M.M. (2017) Dendroflora skveru pl. Shandora Petefi m. Uzhhoroda ta yii suchasnyi stan [Public park dendroflora of Shandor Petefi square of Uzhhorod town and its present state]. *Scientific Bulletin of the Uzhhorod University. Series Biology*, 42: 94-105. (in Ukrainian).
- HRANCHAK, Y.M., PALEK, V.V. (1984) *Gorod nad Uzhem. Istorycheskiy ocherk o gorode Uzhgorode*. Karpaty, Uzhhorod. (in Russian).
- INSTRUKTSIYA z tekhnichnoi inventaryzatsii zelenykh nasazhzen u mistakh ta selyshchakh miskoho typu Ukrainy (2001) Derzhzhytlokomunhosp, Kyiv. (in Ukrainian).
- KOBAL Yo.V. (2003) *Uzhhorod vidomii i nevidomii*. Svit, Lviv. (in Ukrainian).
- KOBILIŽEK, J. (1997) *Oleaceae Hoffmanns. et Link – olovovníkovité*. In: *Květena České republiky 5*. Academia, Praha, pp. 428-433.
- KOBILIŽEK J. (2003) *Spirea L. – tavolník*. In: *Květena České republiky 3*. Academia, Praha, pp. 446-456.
- KOKHNO, M.A., HORDIENKO, V.I., ZAKHARENKO, H.S., KOLESNYCHENKO, O.V., KUZNETSOV, S.I. (2001) *Dendroflora Ukrainy. Dykorosli i kulytvovani dereva i kushchi. Holonasinni: Dovidnyk*. Vyshcha shkola, Kyiv. (in Ukrainian).
- KOKHNO, M.A., PARKHOMENKO, L.I., ZARUBENKO, A.U., VAKHNOVSKA, N.H., HORELOV, O.M., KLYMENKO, S.V., SOBKO, V.H., SHUMYK, M.I., DOROSHENKO, O.K., KORSHUK, T.H., MUZYKA, H.I., DIDENKO, T.V., HORB, V.K., KOSENKO, I.S., KOZLOV, V.H., KOLESNYCHENKO, O.M., SYDORUK, T.M., KHARCHYSHYN, V.T. (2002) *Dendroflora Ukrainy. Dykorosli ta kulytvovani dereva i kushchi. Pokrytonasinni. Chastyna I: Dovidnyk*. Fitosotsiotsentr, Kyiv. (in Ukrainian).
- KOKHNO, M.A., TROFYMENKO, N.M., PARKHOMENKO, L.I., SOBKO, V.H., HORB, V.K., KLYMENKO, S.V., HREVTISOV, H.T., HALKIN, S.I., MUZYKA, H.I., SCHELYTSKA, T.S., DEMCHENKO, O.O., BILYK, O.V., BONIUK, Z.H., BALABUSHKA, V.K., HALUSHKO, R.V., HAPONENKO, M.B., KLYMENKO, Yu.O., KOLESNYCHENKO, O.M., SYDORUK, T.M., KLIUIENKO, O.V., KORNIICHUK, V.S., STRILA, T.Ye., FEDOROVSKIY, V.D., YADROV, A.A., KURDIUK, O.M. (2005) *Dendroflora Ukrainy. Dykorosli y kulytvovani dereva i kushchi. Pokrytonasinni. Chastyna II: Dovidnyk*. Fitosotsiotsentr, Kyiv. (in Ukrainian).
- LYPA, O.L. (1960) *Vyznachni sady i parky Ukrainy*. Vydavnytstvo Kyivskoho universytetu, Kyiv. (in Ukrainian).
- METODYCHNI REKOMENDATSII shchodo obliku zelenykh nasazhzen u naselenykh punktakh Ukrainy. (2006) In: *Nakaz Ministerstva budivnytstva, arkhitektury, ta zhytlovo-komunalnoho hospodarstva Ukrainy №386*, vid 22.11.2006 r. Kyiv. (in Ukrainian).
- MOSYAKIN, S., FEDORONCHUK, M. (1999) *Vascular plants of Ukraine (a nomenclatural checklist)*. M.G. Kholodny Institute of Botany of NAS of Ukraine, Kyiv.
- OPREDELITEL vysshykh rasteniy Ukrainy (1987) Naukova dumka, Kiev. (in Russian).
- SOVA, P.P. (1937) *Proshloye Uzhgoroda: istoricheskiy ocherk*. Shkolnaya pomoshch, Uzhgorod. (in Russian).
- SPOHNOVI, M., SPOHNOVI, R. (2013) *Stromy Evropy*. Beta-Dobrovský Ševčík, Praga-Plzen.
- THE ILLUSTRATED BOOK of Trees and Shrubs (1998) Caxton Editions, London.